

Arařtırma Makalesi/ Research Article

**Mimar Olmak Ya da Kadın Olmak Tezahürleriyle,
Cumhuriyetin İlk Kadın Mimarlarından Leyla Asım
Turgut**

Esmâ İğüs*

(ORCID: 0000-0001-5168-0665)

Makale Gönderim Tarihi

11.08.2023

Makale Kabul Tarihi

19.08.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: İğüs, E., "Mimar Olmak Ya da Kadın Olmak Tezahürleriyle, Cumhuriyetin İlk Kadın Mimarlarından Leyla Asım Turgut", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/ Özel Sayı: Dr. Recep Yařa'ya Armađan: 2730-2777.

APA: İğüs, E. (2023). Mimar Olmak Ya da Kadın Olmak Tezahürleriyle, Cumhuriyetin İlk Kadın Mimarlarından Leyla Asım Turgut. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (Özel Sayı: Dr. Recep Yařa'ya Armađan), 2730-2777.

Öz

Bu makale, Osmanlı Devleti'nin Hariciye Nazırı Mustafa Asım Turgut'un kızı, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi mezunu Türkiye'nin ilk kadın mimarlarından ve Akademi Mimarlık Şubesinin ilk kadın akademisyeni Yüksek Mimar Leyla Asım Turgut'a dairdir. Çalışmanın temel amacı, kadın/mimarlık tarihine dair yapılan çalışmalara, Leyla Asım Turgut biyografisi ile katkı sağlamaktır. Leyla Asım Turgut figürü üzerinden 1940 ve 1950'ler Türkiye'sinde kadın mimarların erkek mimarlarla aralarındaki cinsiyete dayalı mesleki iktidar ilişkilerini sorgulamak bu makalenin üzerinde durduğu bir başka noktadır. Metnin

* Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi, Türkiye, esmaigus@yahoo.com.

Prof. Dr., Mimar Sinan Fine Arts University, Center of Continuous Education, Turkey.

yazılmasını kolaylaştırıcı unsur, Leyla Asım Turgut'un tıpkı Avrupa'daki aristokrat aileler gibi aile geçmişi ve kendi kişisel geçmişine dair kayıtları koruyarak özel arşivini oluşturmasıdır. Bu arşivin bir kısmını vasiyetinde, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi ve İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı'na bağışlamıştır. Metnin oluşumunda literatür taramasının beraberinde bu iki kuruma devredilen Leyla Turgut Terekesindeki, fotoğraflardan ve arşiv malzemesinden yararlanılmıştır. Fotoğrafların arkasına el yazısı ile yazılmış özel notlar biyografinin kurgulanmasında kolaylaştırıcı, hatta biyografinin doğruluğunu sağlayan unsur olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Kadın, Mimar, Leyla Asım Turgut.

Being an Architect or Being a Woman in All its Manifestations, Leyla Asım Turgut, One of the Republic's First Female Architects

Abstract

This article is about Master Architect Leyla Asım Turgut, the daughter of Mustafa Asım Turgut, the Foreign Minister of the Ottoman Empire, a graduate of the State Academy of Fine Arts, one of the first female architects in Turkey and the first female academician of the Architecture Department of the Academy. The main purpose of this study is to contribute to the study of women's/architecture history through the biography of Leyla Asım Turgut. Questioning the gendered professional power relations between female and male architects in 1940s and 1950s Turkey through the figure of Leyla Asım Turgut is another point that this article emphasises. What facilitated the writing of the text was the fact that Leyla Asım Turgut, like aristocratic families in Europe, created her own private archive, preserving records of her family history and her own personal history. In her will, she donated part of this archive to the Mimar Sinan Fine Arts University Istanbul Painting and Sculpture Museum and the Istanbul Library Çelik Gülersoy Foundation. The photographs and archival material from the Leyla Turgut Terekesi, which have been transferred to these two institutions, have been used in the preparation of the text. Special handwritten notes on the back of the photographs facilitated the construction of the biography and even ensured its accuracy.

Keywords: Woman, Architect, Türkiye, Early Republican Period, Leyla Asım Turgut.

Giriş

Kadının eril dünyada tüm tahakkümlere rağmen kendini var etmesine dair tarihsel serüveninde, toplumsal cinsiyet (gender) bağlamında dünyada ve Türkiye’de, yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar hatta günümüzde bile, kadınların profesyonel iş yaşamları, biyolojilerine atfedilen mesleklerle (hemşire, sekreter, öğretmen) tanımlanmıştır. Kadının profesyonel iş yaşamına dair yapılan bu tanım ve kodlamalar, ataerkil düşüncenin istek ve bilgisi dahilinde/keyfiyeten biçimlendirdiği kadına dair günlük yaşam pratikleridir.

Metnin konusu olan Leyla Asım Turgut, yirminci yüzyılın başlarında cinsiyet rollerinin sosyo kültürel alanda daha belirgin olduğu iş dünyasında, erkeklerin hâkimiyet sahası içerisinde tanımlanan bir mesleği, yani mimarlığı seçmiştir. Leyla Asım Turgut, patriyarka tarafından kadınların bilinçli ve istekli olarak tasarım sürecine dahil edilmeme ya da yıldız bir erkek mimarın çeperinde mesleğini icra etmesine dair karşı duruş sergilemiş biyolojik cinsiyetinden azade mesleğini icra etmiştir. Muhtemelen bu sıkıntılı durum mesleğini icra etmesini de sekteye uğratmış olabilir.

Leyla Asım Turgut, Erken Cumhuriyet modernleşmesinin kadının sosyal hayattaki varlığına dair tasarladığı “Modern, Eğitimli ve İdeal Cumhuriyet Kadını” imgesini uluslararası sporcu kimliği ve alanında aldığı spor ödülleri ile ziyadesiyle karşılayan toplumsal bir figürdür.

Dünyada ve Türkiye’de Kadının Mimar Olarak Var Olma Serüveni

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar kadınların mesleki olarak erkeklere göre geride kalma halinin altında yatan en büyük neden, toplumların cinsiyete dayalı ayrımcılıklarıdır. Sanayi Devrimine kadar birçok kültürde kadın, ev ve evin çeperinde domestik bir yaşam sürmüş, ev dışına çıkma şansını yakalayan avantajlı duruma sahip kadınlar ise belli mesleklerde¹ iş yaşamına katılabilmişlerdir. Sanayi Devrimi, toplumların iç dinamiklerini yerinden oynatırken kadına da dokunmuştur. Toplumsal yapıyı tümünden alt üst eden bu süreç, kadınların meslek seçiminde eril tahakkümün zincirlerinden kopma,

¹ Bu meslekler, patriyarka tarafından kadının ruhuna ve fiziksel özelliklerine uygun olduğu kabul edilen öğretmenlik, hemşirelik ve sekreterliktir.

hatta özgürleşme serüvenlerinin nirengi noktasını oluşturur iken, kadınlarda o güne kadar erillere tarafından kendileri için tanımlanan meslek gruplarının dışına çıkabilme şansına sahip olmuşlardır.

Mimarlık, yirminci yüzyılın ortalarına kadar erkeklerin tekelinde olan bir meslektir. Böyle olunca da kadınların mimarlık dünyasında görünürlükleri erkeklere nazaran çok daha geç gerçekleşmiştir. Ancak tarihsel süreçte, on altıncı yüzyıldan itibaren tek tük de olsa amatör olarak mimari ve tasarımla ilgilenen bazı kadınlara rastlıyoruz. Bunlardan biri Fransız soylusu Catherine Briçonnet (1494-1526)'dir. Eşi cephedeyken, mülkleri Cheateau de Chenoncau'nun tasarımı ile ilgilenmiş, inşa sürecinde mimarlıkla ilgili önemli kararlar almış, sol cephede bulunan kuleyi de bizzat kendisi tasarlamıştır². Briçonnet'den neredeyse bir yüzyıl kadar sonra yaşamış Plautilla Bricci (1616-1690, Porta San Pancrazio yakınındaki Villa Benedette(a)'yı Kardinal Mazarin'in sanat danışmanı Elpidio Benedetti için 1663 yılında tasarlamıştır. Benedetti, villa hakkında 1667 yılında yazdığı el kitabında, Bricci'nin erkek kardeşi ile yaptığı iş birliği sayesinde tasarımı gerçekleştirdiğini yazar. Ancak günümüze ulaşan inşaat sözleşmesi ve çizimler villa tasarımcısının Plautilla Bricci olduğunu ortaya koymaktadır³.

Hristiyan toplumunda dış dünyaya nispeten kapalı bir yaşam süren rahibeler, diğer kadın gruplarına göre mimarlıkla uğraşabilen şanslı kadın grubudur. Mimarlığa ilişkin akademik eğitimleri olmamasına rağmen birçoğu misyonerlik vesilesiyle mimariyle ilgilenmişler, yirminci yüzyılın başından itibaren özellikle de Amerika kıtasında kilise ve kiliseye bağlı okul yapılarını tasarlamışlardır. Ancak onca özveriye rağmen rahibelerin tasarımları ne yazık ki mimarlık tarihinde anonim olarak yerini almıştır. Bunların içinde Katolik misyon hareketi ile uğraşan Rahibe Joseph mimaride görünürlük kazanmış bir figürdür. Rahibe Joseph, Pasifik'in kuzeybatısı Vancouver'da 25 adet dini mekân ve okul

²Krosovec Lucia Lucas, "Modern Women in (Modern) Architecture: Some Cases", *MoMoWo: Women Designers, Craftswomen, Architects and Engineers between 1918 and 1945*, (Ed. Marjan Groot, Helena Seražin, Catherina Franchini and Emilia Garda), Ljubljana2017, pp.215.

Cristopher Gravett, *Castle London*, Dorling Kindersley 2008, pp. 69.

³ Lucas, a.g.e., 215.

tasarlamıştır⁴. Tasarımlarından en ünlüsü ve büyük bir kompleks olan Providence Academy'in ana binasını 1873 yılına tarihlenir. Okul, günümüzde aynı isim ile eğitim misyonu sürdürmektedir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1: Providence Academy, Vancouver, Washington⁵.

Yirminci yüzyılın başlarında Sanayi Devrimi'nin kadınlar için getirdiği geçmiş yıllara nazaran daha özgürlükçü ortama rağmen dünyada ve Osmanlı İmparatorluğu'nda, kadınların mimarlıkta kariyer yapmaları zorluklarla dolu bir süreçti. Amatör olarak mimari tasarımla ilgilenen kadınlar -ki bu kadınlar ağırlıklı olarak iç mekân tasarımı ile meşgul olmuşlardır- akademik anlamda erkekler gibi mimarlık eğitimi alma olanağına erişememişlerdir. Mimarlığa ilişkin malumat ve pratikleri, mimarlık hakkında yazdıkları öyküleri, gene mimarlığa yeteneği olan kadınların çizdikleri desen kitaplarıdır. Kadınların yaptığı mimari çizimlerin en erken örneğine 1831 yılına ait bir İngiliz dergisi olan *Foreign Quarterly Review*'da rastlanır⁶.

Kadınların akademik anlamda mimarlık eğitimi alabilmeleri için on dokuzuncu yüzyılın sonunu beklemeleri gerekmiştir. Avrupa'da ki kadınlar için en erken tarihli mimarlık eğitimi, Helsinki Politeknik Enstitüsü'nde 1885 yılında başlamıştır. Finlandiya'nın bu konudaki öncü rolüne rağmen, sanatın merkezi kabul edilen Fransa'da, Ecole des Beaux Arts'a, mimarlık öğrencisi olarak ilk kadın Julia Morgan 1898 yılında

⁴ Sandra Allaback, *First American Women Architects*, Illionis 2008, pp.19-20.

⁵ Allaback, a.g.e., pp.6.

⁶ Allaback, a.g.e., pp.19

kabul edilmiş ve Morgan 1901 yılında mezun olmuştur⁷. Amerika 'da ise Henry Frost tarafından 1915 yılında kurulan Cambridge School of Architecture and Landscape Architecture isimli okulda, kurulduğu yıl kadınlar mimarlık eğitimine başlamıştır⁸.

Erken Cumhuriyet Modernleşmesinde Öncü Bir Kadın Mimar: Leyla Asım Turgut

Erken Cumhuriyet Dönemi ilk kadın mimarlarından Leyla Asım Turgut, Hariciye Nazırı Mustafa Asım Turgut⁹ ile Avusturya'lı Letta Asım Hanım'ın kızıdır. Kariyerine Divan-ı Hümayun Odasında kayıt memuru olarak başlayıp Hariciye Nazırlığı'na kadar yükselen Mustafa Asım Turgut'un baba tarafından dedesi, Trabzonlu ulemadan Mustafa Asım Efendi, anne tarafından ise Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendi'dir¹⁰. Leyla Asım Turgut, 1970 yılında Pirelli Dergisi'ne verdiği bir röportajda, ailesinin köklerinin Osmanlı'nın meşhur denizcisi Turgut Reis'e dayandığından bahsetmiştir.¹¹ Aile bu bağdan dolayı soyadı kanunu ile Turgut soyadını seçmiş olmalıdır.

⁷ Dostoğlu, Neslihan. *Leman Cevat Tomsu, Türk Mimarlığında Bir Öncü, 1913-1988*, Ankara, 2013, s.13.

Elif Mina Sezgin, *Türkiye Mimarlık Ortamında Kadın Mimarların Yarışmalar Üzerinden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022 s. 6.

⁸ Yekta Özgüven, *Türkiye'de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s.7.

⁹ Mustafa Asım Bey'in doğum tarihi için çeşitli kaynaklarda farklı tarihler mevcuttur. Mehmed Ziya Pakalın 1869, Sinan Kunalp ise 1870 tarihini vermiştir.

Mehmed Ziya Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli, Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Yay. Haz. Gülbadi Alan), Ankara2008, s.127.

Sinan Kunalp, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922), Prosopografik Rehber*, İstanbul1999, s. 108.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi'ndeki Mustafa Asım Turgut 1907 tarihli sicil dosyasına göre ise, doğum tarihi 10 Aralık 1868 ve doğum yeri İstanbul'dur. BOA, İ.TAL., 348 /1322, Tarih: 16/C /1325 (Hicrî) (Miladi 27 Temmuz 1907).

¹⁰ Pakalın, a.g.e., s. 127.

¹¹Tülay İşbil, "Toplumda Kadın: İlk Kadın Mimarlarımızdan Leyla A. Turgut". *Pirelli Aylık Mecmua*, İstanbul, 72 (Eylül 1970), s. 20.

Leyla Asım Turgut'un anne tarafından dedesi Viyana'nın meşhur cildiye mütehassısı ve frengide dönemin otoritesi kabul edilen Çek asıllı Prof. Franz Mraček¹², anneannesi ise Sophie Mraček'dir¹³.

Fotoğraf 2: Dede Prof. Dr. Franz Mraček Gençlik Yıllarında¹⁴

¹² Prof. Franz Mareck, 1876 yılında Viyana Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1896'da doçent, 1894 yılında ise profesör unvanlarını almıştır. (www.geschichtewiki.wien.gv.at/Franz_Mracek, erişim tarihi, 28.07.2023).

¹³Wiener Salonblatt, 23 Mart 1912, s.9 Gazetede Leyla Asım Turgut'un büyükannesinin kızlık soyadının Kogerer olduğu belirtilmiştir. (https://anno.onb.ac.at/pdfs/ONB_wsb_19120323.pdf erişim tarihi, 28.07.2023).

Franz Mraček ve Büyükannesi Sophie Mraček çiftinin hepsi de kız olan üç çocuğu olmuştur. Kızların ismi, Olga, Letta ve Otto'dur. Bu tespit, yazar tarafından İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi'ndeki aileye ait kişisel fotoğrafların arkasına düşülen el yazısı notlar sayesinde yapılmıştır.

¹⁴ İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi. Bundan sonra metin ve dipnotlarda İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı İKÇGV olarak geçecektir.

Fotoğraf 3: Dede Prof. Dr. Franz Mraček ve Anneanne Sophie Mraček¹⁵

İKÇGV Leyla Asım Turgut Terekesinde, aile tarafından yıllarca özenle muhafaza edilen Prof. Dr. Franz Mraček'in isminin yazdığı antetli, ancak birçoğu boş reçete kağıtları bulunmaktadır. Bu kağıtların bir tanesinde çocuk Leyla tarafından 14 Ocak 1920 tarihinde yapılmış şapkalı naif bir erkek çocuğu çizimi bulunmaktadır.

¹⁵ İKÇGV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

İKÇGV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi'ndeki Mraček ailesine ait fotoğrafların arkasına el yazısı ile düşülen notlardan ailenin üç kız evladı olduğu ve kızların isminin Letta dışında Olga ve Otto olduğu tespit edilmiştir.

Fotoğraf 4: Büyükbaba Prof. Dr. Franz Mraček'in Reçete Kâğıdı Üzerine Leyla Asım Turgut'un Çizdiği Erkek Çocuğu Resmi (Leyla Asım Turgut'un Ağbisi Demir Turgut?)¹⁶

İKÇGV Leyla Asım Turgut Terekesinde Prof. Dr. Franz Mraček'in ilkokula başladığında kullandığı yazı alıştırma defteri de muhafaza edilmektedir. Tıp tarihi için önemli bir figür olan Prof. Dr. Franz Mraček'in defteri, Turgut Ailesi tarafından özenle saklanmış, hatta defterin üzerindeki isminin yazdığı etiket bile koparılmamıştır. Prof. Dr. Franz Mraček'e ait fotoğrafların, yazı alıştırma defterinin ve antetli reçete kağıtlarının Turgut Ailesi tarafından korunması, ailenin Mraček ile olan bağıni ortaya koyan kuvvetli kanıtlardır.

Osmanlı Hariciyesinde bürokrat olarak çalışan Mustafa Asım Turgut, 1904 yılında Viyana Sefareti Müsteşar ve Maslahatgüzarlığına getirilmiştir.¹⁷ Mustafa Asım Turgut, bu görev esnasında Letta'yı tanımış olmalıdır. Aşk yolunda ilerleyen bu ilişki sonunda çift, 20 Temmuz

¹⁶ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

¹⁷ Pakalın, a.g.e., s. 128.

1908’de Viyana’da evlenmiştir¹⁸. Evliliğin tarihi 5 numaralı fotoğrafın arkasında yazmaktadır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5: Mustafa Asım Turgut ve Letta Mraček’in (Asım Turgut) Düğün Fotoğrafı ¹⁹

MSGSÜRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi ve İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi fotoğrafları karşılıklı incelendiğinde, bu fotoğrafların birbirleri bağlantılı olduğu ve aile albümünde birbirinin ardılı olan bu fotoğrafların bütünlüğünden bilinçli olarak parçalanarak bu iki kuruma verildiğini söylemek mümkündür. Leyla Asım Turgut, böylece kendi kişisel aile tarihi ile ilgili tereke malzemesini, farklı kurumlara dağıtarak ölümünden sonra daha çok kişiye ulaşmayı hedeflemiş olabilir. Bu noktada, MSGSÜRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi ’ne 96/9010 envanter numarası ile kayıtlı ve merkezinde bahriye elbiseli 5-6 yaşlarında

¹⁸Serkut Alparşlan, *Meşrutiyet Dönemi Hariciye Nazırlarından Asım Bey’in (Mustafa Asım Turgut) Osmanlı/Türk Diplomasindeki Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018, s. 10.

MSGSÜRHMA Leyla Asım Turgut Terekesine 8921/1 envanter numarası ile kayıtlı olan fotoğrafın arkasına el yazısı ile düşülen notta, el yazısı ile Almanca “*Asım’ın ilk karısı Clarisse, İsmet*” yazmaktadır. Fotoğrafın arkasında zamanın ruhuna uygun olarak fotoğrafın Berlin’de çekildiği stüdyonun adresi de bulunmaktadır. Bu ufak bilgi kırıntısından yola çıkarak, Mustafa Asım Turgut’un ilk evliliğini 1900-1904 yılları arasında Berlin Sefareti Başkatipliği esnasında yaptığı çıkarımında bulunabiliriz.

¹⁹ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

birbirine sarılmış iki erkek çocuğu bulunan görüntü, fotoğraf 5 ile aynı mekânda çekilmiştir. Arkasında, *Freyung 7, Mraček* yazmaktadır. Ayrıca 71/8985, 68/8982, 70/8984, 60/8983, 72/8986 envanter numaralı 5 adet daha fotoğrafın arkasında *Mraček Yemek Odası* yazdığından dolayı verilen adresin Letta'nın ailesinin evi olduğu çıkarımı doğru olacaktır. Fotoğraf 6'nında arkasında *1905 Freyung Haus* yazan evin cephe fotoğrafı ise 150/9064 envanter numarası ile MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesine kayıtlıdır.

Fotoğraf 6: Mraček Ailesi'nin Viyana Freyung 7 Numaradaki Evi ²⁰

²⁰ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

Mustafa Asım Turgut evlendikten sonra Stockholm Sefaretinde görev yapmış, 20 Haziran 1909 tarihinde ise Sofya'ya Sefir olarak atanmıştır.²¹ Çiftin ilk çocuğu Demir Turgut, 30 Mayıs 1909 yılında Stockholm'de dünyaya gelmiştir.

Fotoğraf 7: Büyükanne, Demir, Letta ve Anneanne Sophie Mraček, 1909²².

Başarılı kariyeri nedeniyle Sofya Sefirliği sonrası 1911 yılında Hariciye Nazırlığına terfii ettirilen Mustafa Asım Turgut ve ailesi için artık İstanbul günleri başlamış ve aile Kasım 1911- 30 Mart 1912²³ tarihleri arasında Hariciye Nezareti (Tevfik Paşa) Konağı'nda²⁴ ikamet etmiştir. Ailenin konaktaki yeni günlerine, 23 Kasım 1911 tarihinde doğan evin küçük kızı

²¹ BOA, İ.TAL., 3578/ 26308, Tarih: 01/C /1327 (Hicrî) (20 Haziran 1909).

²² İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi. Fotoğrafın arkasında dört kuşak ve fotoğraftaki kişilerin isimleri yer yazmaktadır... Sophie, Letta, Demir.

²³ Mustafa Asım Turgut ve ailesinin Hariciye Nezareti Konağı'nda ikamet ettiği tarih aralığı, MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi fotoğraflarının arkasına düşülen özel notlardan tespit edilmiştir.

²⁴Hariciye Nezareti (Tevfik Paşa) Konağı, XIX. yüzyılın son çeyreğinde İstanbul Ayazpaşa'da İtalyan Büyükelçisi Baron Alberto Blanc tarafından İtalyan Büyükelçiliği olarak altmış odalı ve kagir yaptırılmıştır. Baron Blanc'ın ülkesine geri çağırılması üzerine, Baron konağı, 19.000 altına Osmanlı İmparatorluğu'na satmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in kişisel servetinden bedeli karşılanan konak, Hariciye Nazırları'na Hariciye Konağı Lojmanı olarak tahsis edilmiştir.

Esmâ İğüs& Pınar Bolel Koç, "MSGSÜ İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivi Leyla Asım Turgut Fotoğraflarıyla Terekesi Hariciye Nezareti (Tevfik Paşa) Konağı", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2011), s. 66-69.

Leyla da katılmıştır²⁵. Leyla'nın Hariciye Nezareti (Tevfik Paşa) Konağı'nda doğduğu bilgisi, MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesine 18/8932 envanter numarasıyla kayıtlı fotoğrafın arkasında el yazısı ile yazmaktadır (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 8: Hariciye Nezareti Konağı ve Leyla Asım Turgut'un Konakta Doğduğuna Dair Düşülen Not²⁶

Aile Kasım 1911-30 Mart 1912 arasında konakta ikamet etmişlerdir. Çatıdaki çamaşırhanenin tutuşması sonucu konak, 30 Mart 1912 yılında yanmıştır. Yangının nedeni çatıdaki çamaşırhane nedeniyle çatının

²⁵ İğüs, & Koç, (2011), a.g.m. s. 71.

²⁶ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi, Envanter Numarası: 18/8932.

tutuşmasıdır. Konağın yanmasıyla aile yine aynı semtte bulunan Osmanlı Bankası Müdürü Alexandris Pangiri(s) Bey'in mülkü olan Pangiri(s) Evi'ne taşınmış ve Ekim 1912 tarihine kadar bu evde ikamet etmişlerdir²⁷.

Fotoğraf 9: Pangiri(s) Evi, Balkonunda,1912. **A:** Şevki Berker, **B:** Edhem Menemencioğlu, **C:** Letta Asım, **D:** Ragıb, **E:** Nabi Menemencioğlu, **F:** Mustafa Asım Turgut²⁸

²⁷ Esmâ İğüs & Pınar Bolel Koç, "Arşiv, Kadın, Kimlik: MSGSÜ Resim Heykel Müzesi Arşivi'nden Leyla Asım Turgut Terekesi", *Kadın Eserleri ve Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi 20. Kuruluş Yılı Sempozyumu, Osmanlı'dan Günümüze Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu*, İstanbul 2009, s.148.

Pangiri(s) Evi, günümüzde Japonya İstanbul Konsolosluğu'nun mülküdür. Günümüzde halen ayakta olan yapı terk edilmiş olup İnönü Caddesi'ndeki tek ahşap yapıdır. XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın başında şehrin ünlü bankerlerinden Pangiri(s) Bey'e aitti. O dönemdeki İstanbul sosyal yaşamında karı koca Pangirilerin evlerinde düzenlediği kadınlı erkekli toplantılar meşhurdur. Anonim, "Ayaspaşa" *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, s.465

İlber Ortaylı, *Gümüşsuyu'ndan Taksim'e Son Asır Tarihinin Panoraması, İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 1986, s. 131.

²⁸ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi, Envanter Numarası: 25/8939.

Mustafa Asım Turgut 1912 yılı temmuz ayında kabine ile birlikte istifa etmesi ile işsiz kalır²⁹ve bir buçuk yıl kadar sonra 1914 yılı ocak ayında Hariciyeye dönerek Tahran Sefaretine sefir olarak atanır. 1916 yılı şubat ayında bir av esnasında, İran'a askeri mühimmat ve güç yağın Ruslar tarafından tutuklanmış ve Mart 1916 yılında serbest bırakılınca ailesi ile birlikte İstanbul'a dönmüştür. Eski parlak günlerini yitiren aile, bu zor günlerinde Viyana'ya taşınmıştır. Osmanlı hükümeti tarafından İstanbul'a defalarca geri çağrılan Mustafa Asım Turgut, savaş ortamında bu emre riayet etmeyince 20 Nisan 1920 tarihinde memuriyetten azledilmiştir³⁰.

Aile, 1916-1931 yılında yaşamını Viyana'da Franzensring'de sürdürmüştür³¹. Leyla ve abisi Demir için Viyana günlerinin geri dönüşü, iyi bir eğitim alma ve sporla ilgilenme ve hatta profesyonel sayılabilecek sporcu kimliğine sahiplik olmuştur. Eğitim konusunda Leyla'da tıpkı abisi gibi Schottengymnasium' a devam etmiştir. 1929'da olgunluk sınavını geçen ve okulun faaliyet raporunda Leyla'nın seçeceği mesleği karşısında "Teknoloji" yazmaktadır³². Leyla, liseden sonra 1929-1930 akademik yılında Viyana Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümüne kaydolmuştur³³.

²⁹ Pakalın, a.g.e. s. 134.

³⁰ Pakalın, a.g.e. s. 128 ve 134-135.

Serkut Alpaslan, a.g.t., s.59.

³¹Christian Nikalaus Opitz, "Leyla Asım Turgut (1911-1988) Denkmaler&Denkwürdikeiten Blog zu Kunst Kultur&Architekturgeschichte(<https://denkwuerdigkeiten.com/2020/08/15/leyla-turgut-1911-1988-athletin-und-architektin/#fn-9>).

Der Neue Tag Gazetesi 16 Temmuz 1919 tarihinde 6. sayfada çıkan haber, ailenin yaşadığı dairenin hırsızlar tarafından soyulmasına dairdir. Haberde evin adresi Franzensring, 33 numara olarak geçmektedir. (<https://anno.onb.ac.at/> erişim tarihi 31.07.2023)

³² Jahresbericht des Schottengymnasium in Wien, Schuljahr in Wien 1928/1929, s.6 (46), (<https://anno.onb.ac.at/> erişim tarihi 31.07.2023).

³³ Opitz, a.g.e., 2020.

Fotoğraf 10: Viyana'daki Öğrencilik Yıllarında Demir ve Leyla Asım Turgut³⁴

Letta, 16 Temmuz 1931 yılında verdiği bir röportajda, oğlunun doktorasını tamamladığını ve artık aile fertlerinin kendi de dahil olmak üzere kocasının ülkesine dönme konusunda istekli olduğunu ifade etmiştir³⁵. Ailenin bu kararı almasında Cumhuriyet'in kurulması ve Türkiye'de artık dengelerin oturmaya başlaması kanımızca etkindir. Röportajdan kısa bir süre sonra aile, 15 yıl aradan sonra İstanbul'a geri dönmüştür. Mustafa Asım Turgut Sümerbank kadrosunda yer almıştır.

Turgut ailesi, İstanbul'a taşındıklarından şehrin en güzel koylarından biri olan Moda'ya yerleşmişlerdir. Moda'da yaşamayı seçmelerindeki etken, kanımızca semtteki yoğun Levanten nüfusu ve ailenin tüm fertlerinin tutku derecesinde denize olan ilgileridir. MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi'nde bulunan Mustafa Asım Turgut ve Letta Asım Turgut'a ait 1934 yılı tarihli spor kulübü kimlikliklerinde ailenin ev adresi Moda, Devriye Sokak³⁶ 32 numara olarak yazmaktadır. MSGSÜİRHMA Leyla Turgut Terekesinde bulunan bir fotoğraf Antipa Köşkü görünümüdür (Fotoğraf 11). Fotoğrafın arkasında el yazısı ile "Villa

³⁴ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

³⁵ Neues Wiener Journal, 16 Temmuz 1931, s. 8 (<https://anno.onb.ac.at/erişim tarihi> 31.07.2023)

³⁶ Devriye Sokak'ın günümüzde ismi Ferit Tek Sokaktır.

Antipba 1935'' yazmaktadır. Fotoğrafın varlığı Turgut ailesinin 1935 yılında Antipa Köşkünde ikamet ettiğini kanıtlamaktadır.

Fotoğraf 11: Antipa Köşkü³⁷

MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesinde bulunan diğer beş adet fotoğraf da aile fertleri Antipa Köşkünün bahçesinde, merdivenlerinde ya da köşkün önündeki görüntüleridir. 1906-1914 yılları arasında Doktor Andrea Antipa tarafından Mimar Constantine P. Papa'ya yaptırılan Antipa Köşkü'nde, Andrea Antipa'nın ne kadar süre ikamet ettiği bilinmemekle beraber, tarihsel süreçte köşkü, kiracı olarak I. Dünya Savaşı'nda Mehmet Ali Paşa adlı bir ordu mensubunun daha sonra Moda'nın İngiliz yerleşimcilerinden Hugh La Fontaine'in ve Mahmut Nedim Oyvar kullanmıştır³⁸. Terekedeki mevcut fotoğraflar, köşkün kayıp kiracılarından biri olarak Turgut Ailesini ortaya çıkarması Moda ve kent tarihi açısından önem arz etmektedir.

³⁷ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

³⁸ Tanla Altun Atlı, *Kadıköy Moda Semtinin Tarihi ve Kentel Olarak Tanımlanması ve Korunması İçin Öneriler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 79.

Fotoğraf 12: Gününümüzde Antipa Köşkü³⁹ **Fotoğraf 13.** Antipa Köşkün'de Letta Asım ve Köpekler⁴⁰

³⁹ <http://mb.muharrem.co.uk/antipanin-kosku/>, erişim tarihi, 27.07.2023.

⁴⁰ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

Fotoğraf 14 ve 15: Antipa Köşkü'nün Önünde Leyla Asım Turgut⁴¹

Leyla Asım Turgut, ailesinin İstanbul'a taşınmasıyla Viyana'da yarım bıraktığı üniversite hayatına devam etmek istemiş ve ilk iş olarak Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Dekoratif Sanatlar Bölümüne kaydolmuştur. Ancak kısa bir süre sonra bu bölümü bırakarak Akademi'nin Yüksek Mimarlık Şubesine geçiş yapmış, mimarlık öğrencisi olmuştur. 1933-1934 eğitim öğretim yılına ait mimarlık şubesi eğitim kadrosu ve

⁴¹ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

öğrencilerinin bir arada olduğu toplu fotoğrafta, Leyla Asım Turgut'u görmekteyiz⁴².

Şekil 1'de verilen 16 Haziran 1936 tarihli belgede ise, hali hazırda Leyla Asım Turgut'un mimarlık şubesi öğrencisi olduğuna dair önem arz eden bir belgedir. İstanbul Emniyet Müdürlüğüne hitaben yazıda yaz tatili dolayısıyla Avrupa'ya bir dizi seyahat düzenleyecek mimarlık öğrencisi Leyla'ya gerekli kolaylığın gösterilmesi rica edilmektedir. Belge, dönemin Akademi Direktörü Burhan Toprak tarafından imzalanmıştır. Böyle bir belgenin hazırlanma nedeni, Leyla'nın pasaport işlemlerini çabuklaştırmak, ülkenin ve Avrupa'nın karışık siyasi atmosferinde mesleki tetkik içeren bu gezinin akamete uğramasını engellemek olabilir.

Şekil 1: Leyla Asım Turgut'un 1936 Yılına Ait Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Şubesi Öğrencisi Olduğuna Dair Belge⁴³

Leyla Asım Turgut Eğitim hayatını başarı ile tamamlayıp yüksek mimar unvanı ile 1939 yılında mezun olmuştur⁴⁴. Mezuniyetinden 13 yıl sonra İstanbul Belediyesi ile mimar sıfatı ile imzaladığı iş akdinde, açık

⁴² Neslinur Hızlı, Nezih R. Aysel, "Ernst Egli'nin Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Eğitimi Reformu Çalışmaları", *Ernst A. Egli Türkiye'ye Katkıları* (Ed. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan), Ankara 2017, s.79.

⁴³ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Belge Arşivi.

⁴⁴ Yekta Özgüven, a.g.t., s. 28.

adresli, mezuniyet tarihi bulunmakta olup diploma numarası da 567 olarak yazmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2: Leyla Asım Turgut'un 1952 Yılında İstanbul Belediyesi ile İmzaladığı İş Akdinin İkinci Sayfası⁴⁵

Leyla Asım Turgut, Leman Tomsu, Münevver Belen ve Şeküre Niltuna'dan sonra Akademi'den mezun olan dördüncü kadın mimardır. Mezuniyetten 3 yıl sonra 1942 yılında Akademi Mimarlık Şubesinin eğitimci kadrosuna Prof. Dr. Robert Vorhoelzer'in asistanı ve Almanca çevirilerini yapmak üzere atanmıştır. Dönemin eril akademi dünyasında eğitimci kadrosunda yer alan ilk kadın Leyla Asım Turgut'tur. Ancak bu görev Leyla Asım Turgut'un yaşamında kısa bir süre yer etmiştir.

Mimar Kimliği ile Leyla Asım Turgut

Viyana'da mimarlık eğitimine başlayan ancak İstanbul'a dönüşle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan Leyla Asım Turgut, tekrardan mimarlık okumaya yönelmesini ve mimar olma nedenini, 1970 yılında *Pirelli Dergisi*'ne verdiği röportajda, Cumhuriyet modernleşmesine olan inancını ve toplumsal tüm değişimlerin kadınların omuzları üzerinde yükseldiğini aşağıdaki gibi anlatmaktadır.

"Aziz Ata, Ankara'yı başkent yapmış ve Türkiye büyük bir hızla ilerlemeye, gelişmeye başlamıştı. Onun ilerici ve yapıcı fikirleri ile o kadar dopdolu idim ki, mimar olup yeni baştan yapılan Türkiye'nin toprağı, çamuru ile güzel binalar yapmayı düşündüm gecelerce ... Ve bugün

⁴⁵ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Belge Arşivi.

kararımı uygulamanın, Ata'mın gösterdiği yolda yürümenin verdiği kıvanç içerisindeyim ...⁴⁶

Görülebileceği üzere Leyla Asım Turgut kadın mimar olma kariyerini zihinsel arka planında vatanperverlik ülküsüne dayandırmaktadır. Aslında sergilediği bu tavır, Kemalist rejimin eğitilmiş Türk kadınından beklediği refleksle uyumludur.

1933 yılı Üniversite Reformu sonrası, 1940'lı yıllar, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yerleşkesinin istismakler yolu ile genişleme ve istismak neticesinde oluşan yeni boşluklara poliklinik binalarının inşa edilme sürecidir. MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi'nde bulunan bir fotoğrafın (Fotoğraf 16) arkasında "*Leyla'nın Binası Cerrahpaşa, 19. 07. 1938*" tarihi yazmaktadır. Fotoğrafın tarihinden dolayı Leyla'nın daha öğrenci iken bile mimari projelerde cesaret ve azimle yer almaya başladığını söylemek mümkündür. Fotoğrafın arka planına dahil olmuş ahşap evler, 1930'lu yılların Cerrahpaşa semtinin sivil mimarlık örnekleri açısından belgesel niteliğinde olup dönemin semt dokusunu göstermektedir.

Fotoğraf 16: Leyla Asım Turgut Yapısı ve Fotoğrafın Arka Yüzü.

⁴⁶ İşbilir, a.g.m. s.20.

Gene bu fotoğraf grubu içinde değerlendirebileceğimiz bir başka fotoğrafta ise, Leyla Asım Turgut çok şık bir halde döpiyesli, topuklu ayakkabılı, kolunun altına sıkıştırdığı çantası ile bir yapının önünde poz vermiştir. Bu fotoğrafın da arkasında da "Leyla'nın Binası, Temmuz 1940" (Fotoğraf 17) yazmaktadır. Fotoğraf 16 ve 17'yi tarihsellik bağlamında değerlendirecek olursak 1938 yılında başlanan yapının 1940 yılında bitirildiğini söylemek mümkündür ki 1940 yılında Leyla Asım Turgut artık bir yıllık mimardır.

Fotoğraf 17: Leyla Asım Turgut ve Yapısı, Fotoğrafın Arka Yüzü⁴⁷.

Tarihçi Necdet İşli Arşivinde bulunan ve 1960 yılına tarihlenen Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Cerrahi ve Nöroşirurji Polikliniği fotoğrafını

⁴⁷ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

incelediğimizde bu fotoğrafın Leyla Asım Turgut'un önünde durduğu bina ile çok benzeştiği görülmektedir (Fotoğraf 18). Bu üç fotoğrafa dayanarak Leyla Asım Turgut'un Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Cerrahi ve Nöroşirurji Polikliniği yapımında yer aldığını söylemek mümkün görünmektedir.

Fotoğraf 18: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Cerrahi ve Nöroşirurji Polikliniği⁴⁸

Erken Cumhuriyet Dönemi modernleşmesinde Köy Enstitülerinin varlığı eğitim konusunda ayağı yere sağlam basan projelerden biridir. Bu okullarda, köy öğretmeni olmak üzere yetiştirilen öğrenciler için temel olarak eğitim süreçlerinde yaparak öğrenmeye dayanan bir eğitim modeli sisteminin uygulanmasıdır. Titizlikle düşünülen bir proje olmasına rağmen Köy Enstitüleri, varlığını on yıldan az bir süre sürdürmüştür⁴⁹. Ama buna rağmen etkileri çok kalıcı olmuş, Türk eğitim sisteminde üzerinde en çok konuşulan ve hakkında çok fazla akademik nitelikli yayın yapılan eğitim kurumları olarak eğitim tarihinde yerini almışlardır.

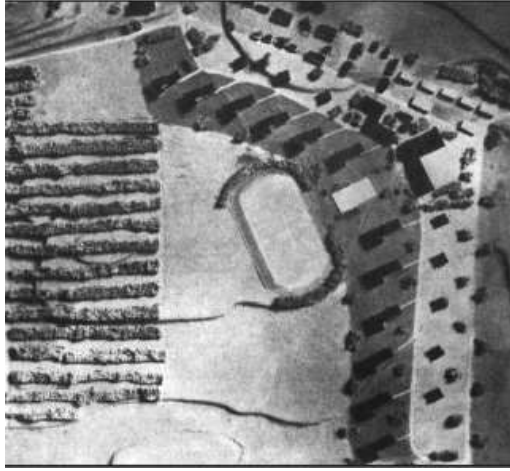
Cumhuriyet modernleşmesinin ilerleme ve toplumsal katmanlara yayılmasında eğitimin önemli bir merhale olduğunu idrak etmiş olan Leyla Asım Turgut, henüz bir yıllık mimar iken 1940 yılında Samsun

⁴⁸ Tarihçi Necdet İşli Arşivi.

⁴⁹ Figen Kivılcım Çorakbaşı & Ayşe Deniz Yeşiltepe, "Köy Enstitüleri Yerleşkelerinde Eğitim Sistemi Değişikliklerinin Mekânsal Yansımaları: Erzurum Pulur Köy Enstitüsü Projesi", MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi 2015, s.150.

Ladik'te açılması düşünülen Akpınar Köy Enstitüsü ulusal mimari proje yarışmasına katılmış⁵⁰ ve projesi birincilik ödülüne layık görülerek uygulanmıştır⁵¹. Okul, projenin onayından çok kısa bir süre sonra öğrencilerinde inşa sürecine (Fotoğraf 20) dahil edilmesiyle 11 Haziran 1940 yılında tamamlanarak açılmıştır⁵². Fotoğraf 18'den de anlaşılacağı üzere Leyla Asım Turgut, enstitüyü fonksiyonel ve işlevsel bir eğitim kompleksi olarak tasarlamıştır.

Fotoğraf 19: Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü Mimari Proje Yarışması Maketi⁵³

26 Kasım 1943 yılında meydana gelen ve Isparta'dan dahi hissedilen Tosya- Lâdik depremde ciddi anlamda can ve mal kaybı olmuştur. Aşağıdaki satırlarda Leyla Asım Turgut depremden henüz üç yıl önce tasarladığı Akpınar Köy Enstitüsü'nün, deprem sonrası durumunu tetkik etmek için bölgeye gidişini ve felaketle ilgili izlenimlerini aktarmaktadır. Ancak bu satırlarda ilginç olan detay, halkın Leyla Asım Turgut'a *Mühendis Hanım* diye hitap etmesidir. Dönemin bakış açısında yapı tasarlamanın sadece mühendisliğe özgü olduğu yerleşik algısı vardır.

⁵⁰ 1940 yılında yapılması düşünülen on iki adet köy enstitüsü için ki Akpınar Köy Enstitüsü de buna dahildir, ulusal mimari proje yarışması açılmıştır.

⁵¹ Ayça Turan, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmede Akpınar Köy Enstitüsünün Yeri ve Önemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2009, s.139.

⁵² <http://www.koyenstitulerivakfi.org.tr/> erişim tarihi 28.07.2023.

⁵³ Çorakbaşı & Yeşiltepe, a.g.m., s.151.

Hatta mimarlığın profesyonel olarak icra edilen bir meslek olarak algılanmadığıdır. Mimarlık açısından bu olumsuz duruma rağmen, Leyla Asım Turgut profesyonel yaşamda çokça rast geldiği eril tahakkümün, Anadolu köylüsünde bulunmadığını ve hatta kadın olarak mesleki açıdan kendisine duyulan saygı ve güvenin varlığını hissettiğini ifade etmiştir.

Köy Enstitüleri yapılıyordu. Mimarlar arasında çeşitli yarışmalar açılmıştı. Ben de Samsun-Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü projesi ile birinci gelmiş ve enstitünün inşasını yapmışım. Vezirköprü zelzelesinde, taş üstünde taş kalmadı haberini alınca hemen oraya koştum. Ve tek ayakta kalan binanın Akpınar Köy Enstitüsü olduğunu görünce nasıl sevindim bilemezsiniz⁵⁴. Köylüler kısa sürede çevremi aldılar, o zaman tabii mimar kelimesi pek bilinmiyor, Mühendis Hanım ne olur, bizim köydeki binaları da sen yapiver, Mühendis Hanım ne olur, bir yol bizim köye de uğrayıver diye güvenlerini göstermelerini hiç unutmam, çünkü hatırlarım, bazı yarışmalarda ya da projelerde -aman projesini kadın çizsin de inşaatını bir erkeğe yaptırırız gibi- kadınlara duyulan güvensizliklere karşılık, Anadolu köylüsü bana büyük güvenle sarılmıştı⁵⁵.

Fotoğraf 20: Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü⁵⁶

⁵⁴ Leyla Asım Turgut'un aksine Anadolu Ajansı'nın 28 Kasım 1943'te aktardığına göre Lâdik Köy Enstitüsü'nün ancak iki binası içine girilebilecek vaziyette olup iki öğrenci izdiham esnasında ölmüşlerdir. (<https://www.bafra55.net/1943-ladik-depremi-ve-samsun-erisim-tarihi-20.07.2023>).

⁵⁵ İşbil, a.g.m. s.20.

⁵⁶ Öğr. Gör. Selçuk Özkan Arşivi.

Fotoğraf 21: Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü Yapımında Öğrencilerin Çalışması⁵⁷

Fotoğraf 22: Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü Yapılarının Kuşbakışı Görünüşü⁵⁸

Leyla Asım Turgut'un meslek yaşamında yarışmalar önemli bir yer kaplar. 1944 yılında düzenlenen Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı Müsabakasında Asım Mutlu ile birlikte mansiyon ödülü kazanmıştır. 1944 yılı Arkitekt Dergisi'nde bu yarışmaya katılan bütün projelere yer verilmiş hatta her katılımcının açık adresleri de dosyada yer almıştır. Buna göre verilmiştir. Buna göre 1944 yılında Leyla Asım Turgut, Moda Caddesi Ağabey Sokak No. 23'de oturmaktadır⁵⁹. İki yıl sonra İstanbul Belediyesi tarafından Harbiye 2 numaralı parkta yapılacak olan Açık hava

⁵⁷ Öğr. Gör. Selçuk Özkan Arşivi.

⁵⁸ Öğr. Gör. Selçuk Özkan Arşivi.

⁵⁹ Anonim, *Arkitekt*, 1944 (3), s.60.

Tiyatrosu Proje Yarışmasına tek başına katılmış ancak projesi ikincilik aldığından dolayı uygulanmamıştır. Jüri heyeti, orkestra mahalli ile seyircilerin arasındaki mesafelerin yakınlığı, dekorların rahat kurulabilmesi için gereken sahne tasarımı gibi faktörlerden dolayı Leyla Asım Turgut'un projesini ikinciliğe layık görmüştür⁶⁰. Leyla Asım Turgut en son 1946 yılında iki proje yarışmasına katılmıştır. Birincisi Ankara Teknik Üniversitesi Fizik ve Kimya Fakülteleri Yarışması olup projesi mansiyon ödülüne layık görülmüştür⁶¹. İkincisine ise Suat Erdeniz'le birlikte katılmıştır. Katılan müsabaka Ankara'da Yapılacak Sinema - Otel Yarışmasıdır. İkili, ikincilik ödülü aldığı için projeleri uygulanamamıştır⁶².

1951-1954 yılında yapımı tamamlanan Koşuyolu Emlak Bankası Evlerinin mimarı olarak iki ayrı kaynakta Leyla Asım Turgut'un ismi geçmektedir. Jo van den Broek⁶³ ve Yıldız Sey⁶⁴, bu evlerin mimarlarının Sait Özden ve Leyla Turgut olduğunu söylemektedir.

Leyla Asım Turgut'un mesleki yaşamında en prestijli projesi kabul edilen 1957 yılında Yüksek Mimar Berkok İlkünsal'la tasarlamış olduğu Şişli Kaptanpaşa Mahallesi'nde bulunan İETT Mensupları Yapı Kooperatifi Evleri'dir. Bu işi almasında İETT'de üst düzey bir pozisyonda görev yapan abisi Demir Turgut katkısı olup olmadığı maalesef bugün cevaplanamayacaktır. Çok katlı bloklardan oluşan toplu konut projesi, 1962 yılında tamamlanmıştır.

⁶⁰ Anonim, *Arkitekt* 1946 (5-6), s.104-109.

⁶¹ Anonim, *Arkitekt*, 1946 (3-4), s.93.

⁶² Anonim, *Arkitekt* 1946 (11), s.256-265.

⁶³ Jo van den Broek, *Habitation 3 U.I.A.: Programme, Design and Production*, Elsevier Publishing Company, New York 1964, s.191.

⁶⁴ Yıldız Sey, *Yeni Vatandaşların Barındırılması: Konut politikaları ve Toplu Konut, Modern Türk Mimarlığı 1900-1980*, Ankara 2007, s. 171.

Fotoğraf 23: İETT Okmeydanı Blokları⁶⁵**Sporcu Kimliği ile Leyla Asım Turgut**

Mustafa Asım Turgut bürokrat kimliğinin yanı sıra yaşamı boyunca av ve su sporları ile tutku derecesinde ilgilenmiştir. Letta Asım da tıpkı eşi gibi su sporlarına düşkündür. Çift bu özelliklerini çocuklarına da aşılamıştır. Demir yelken, Leyla ise kış sporları ve yüzmeyi hayat tarzı haline getirmiş ve mesleklerinin yanı sıra lisanslı sporcular olarak da varlık göstermişlerdir.

Leyla Asım Turgut, Viyana yıllarında aktif bir yüzücüdür. Wiener Bilder'de 25 Ağustos 1929 tarihinde çıkan bir haberde, Leyla Assim Tourgoud isimli bir Türk kızının 18 kilometrelik Wörthersee Gölü'nü dokuz saat bir dakika otuz saniyede geçtiğini ve bu başarısında ona eğitim veren özel bir koçu olmadığı için bu derecenin çok kıymetli olduğunu yazmaktadır⁶⁶. Haberde kullanılan fotoğrafta Letta Asım, bir kulübenin önünde bir banka oturmuş henüz genç kız olan kızının ayaklarını özveriyle ovmaktadır (Fotoğraf 24). Bu fotoğraf günümüzde, MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi'nde bulunmaktadır.

⁶⁵

Salt

Research,

TMGCH0016

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/88130> erişim tarihi 01.08.2023).⁶⁶ Wiener Bilder, 25 Ağustos 1929, s.17 (<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/> erişim tarihi 22.07.2023).

Fotoğraf 24: Letta Asım Leyla'nın Ayaklarını Ovarken⁶⁷

Leyla Asım Turgut, Viyana Buz Pateni Kulübü üyesi idi. Ayrıca, erkeklere özgü bir spor sayılan buz hokeyinde, Viyana'da kadın takımı için kurulması adına bir hayli uğraşmış ve Viyana Buz Hokeyi Kadın Takımının kaptanı olmuştur⁶⁸.

⁶⁷ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

⁶⁸ Opitz, a.g.e.2020.

Fotoğraf 25: Buz Patenleri ile 20'li Yaşlarında Leyla Asım Turgut⁶⁹

Leyla Asım Turgut, yurda döndükten sonra 1934 yılında Cavidan Erbelger ile Rusya'daki uluslararası yarışmalarda Türkiye'yi temsil eden ilk kadın yüzücü oldu. Yüzme ile bağıını hiç koparmayarak İstanbul Su Sporları ve Moda Deniz Kulübü ile Fenerbahçe'de lisanslı yüzücü olarak spor yaşamını sürdürdü. Abisi Demir Turgut 1936 yılı Berlin Olimpiyatlarına yelkenci olarak katılmış, Leyla ise Almanya'ya giden ekibin içinde abisi ile birlikte yer almıştır⁷⁰.

⁶⁹ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

⁷⁰ İğüs & Koç, (2009) a.g.m., s.149.

Fotoğraf 26: 1936 Berlin Olimpiyatında Türk Takımı. Sol Başta, Demir Turgut⁷¹

Bir Entelektüel Olarak Leyla Asım Turgut

Fotoğraf 27: Leyla Turgut Portresi, 1934 tarihli⁷².

⁷¹ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

⁷² İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Belge Arşivi. Bu belgeye ulaşıldığında portrenin çizerinin Leyla Turgut olma ihtimali metnin yazarını çok heyecanlandırmıştır.

Avusturya ve Osmanlı entelijiyasından mensup bir aileden gelen Leyla, ailesinin bu özel durumundan dolayı nitelikli eğitim alabilme olanağı bulmuştur. İyi bir eğitim, ailesinin tıpkı spora olduğu gibi güzel sanatlara olan ilgisi, onun entelektüel tarihine ve gelişimine katkı sunmuştur. Sanat ve sporu yaşamlarının merkezine koyan aile, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin hocalarından ve ilk kadın ressamlardan olan Mihri Müşfik ile olan dostluğu neticesinde Demir ve Leyla'nın çocukluk portrelerini yapmıştır. Ayrıca Türk Resim sanatının ikonik portrelerinden biri olarak kabul edilen *Letta Asım Baloya Giderken* adlı tablo, Mihri Müşfik imzalıdır.

Fotoğraf 28:Bebek Leyla /Mihri Müşfik, 1911-1912 ⁷³

Fotoğraf 29: Bebek Leyla⁷⁴

⁷³ Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi Koleksiyonu Tuval Üzerine Yağlıboya.

⁷⁴ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

Fotoğraf 30: Şöalesinin Önünde Mihri Müşfik Hanım? Küçük Kız Çocuğu Leyla İle⁷⁵

Çocukluğundan itibaren sanatla iç içe olan Leyla, yetişkinlik döneminde de sanattan kopmamıştır. İstanbul'un sanat haritasında halen önemli bir yeri olan İstanbul Sanat Festivali'nin ilk kez düzenlendiği 1972 yılında festival düzenleme komitesinde Genel Müdür ve Sanat İşleri Yardımcısı olarak görev almıştır⁷⁶.

Yaşamı boyunca ilkleri ve enleri hayatına toplayan Leyla Asım Turgut, abisi Demir Turgut ile arkeoloji ile ilgilenmiş müzeye kayıtlı koleksiyoner olarak toprak altı malzemeleri toplamıştır. Entelektüel alt yapısı ve kuvvetli yabancı dil bilgisinin ona bilgiye ulaşmada sağladığı kolaylıkla hobisi olan Anadolu arkeolojisi hakkında bir kitap yazmıştır⁷⁷. Ayrıca yakın dostu olan Çelik Gülersoy vasıtası ile Türkiye Turing Otomobil

⁷⁵ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

⁷⁶ İğüs & Koç (2009), a.g.m, s.150. Anonim, "Haberler ve Olaylar", *Arkitekt*, 1972 (347), s. 98.

⁷⁷ Kitabın adı *Ruinestädtte Rund Um Kuşadası*'dır. 1975 yılında İstanbul'da Türkiye Turing Otomobil Kurumu tarafından basılmıştır. 182 sayfadır. Muhtevasında 7 kroki, 61 siyah beyaz, 19 da renkli fotoğraf vardır.

Kurumu bünyesinde verdiği arkeoloji konulu konferansları⁷⁸ her zaman ses getirmiştir. Ez cümle, yazıları, konferansları ve sanat festivali organizasyonlarıyla 1970'li yılların İstanbul'un kültür ortamında aktif olarak varlık gösteren Leyla Asım Turgut, İstanbul cemiyetin hayatının o günlerde ikonik bir figürüdür.

Leyla Asım Turgut'un Yaşamını Sürdürdüğü Mekanlar, Adresler

Leyla Asım Turgut, hayata gözlerini İstanbul Ayaspaşa'da bulunan Hariciye Nezareti Konağı'nda açmıştır⁷⁹. Henüz dört aylık bebek iken konak yanmış ve ailesi konağın hemen yanında bulunan ve günümüzde halen ayakta olan Pangili(s) Evine taşınmış⁸⁰ ve aile Ekim 1912 tarihine kadar aile bu evde yaşamıştır. Leyla, 1914-1916 yıllarını babasının sefir olması nedeniyle Tahran Sefaretinde geçirmiştir.

Fotoğraf 31: Tahran Osmanlı Elçiliği⁸¹

⁷⁸ Türkiye Turing Otomobil Kurumu bünyesinde 5 Mart 1976 Cuma günü Karya Şehri Kalıntıları başlıklı konferans vermiştir. Anonim, "Kaybettiklerimiz" *Arkitekt*, 1975 (360), s.187.

⁷⁹ İgüs, & Koç (2011), a.g.m, s.66.

⁸⁰ İgüs & Koç (2009), a.g.m, s.148.

⁸¹ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi, Envanter Numara:85/8999.

Fotoğraf 32: Tahran Osmanlı Elçiliği Mustafa Asım Turgut'un Çalışma Odası⁸²

Tahran sefirliği sonrasında Mustafa Asım Turgut'un memuriyetten azli nedeniyle aile, Viyana'ya taşınmış ve 1931 yılına kadar Franzensring 12'de ihtişamlı bir apartman dairesinde ikamet etmişlerdir.

Fotoğraf 33: Franzensring 12 Numaralı Evin Penceresinden Letta, Demir ve Leyla⁸³

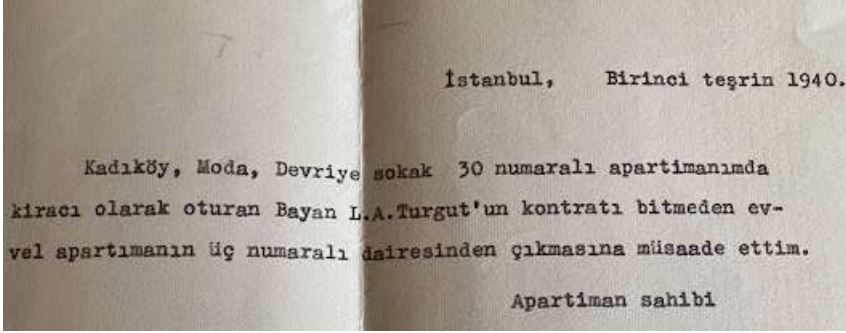
1931 yılında ailenin yeniden İstanbul'a taşınması ile Leyla Asım Turgut aile fertleri ile Moda Antipa Köşkünde yaşamıştır. Şekil 3'de

⁸² MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi, Envanter Numara:78/8992.

⁸³ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

görülen belgeye göre ise 1940 yılında Leyla'nın evinin adresi Moda Devriye Sokak, 30 numaralı apartmandır.

Şekil 3: Leyla Asım Turgut ile Mal Sahibi Arasındaki Akit

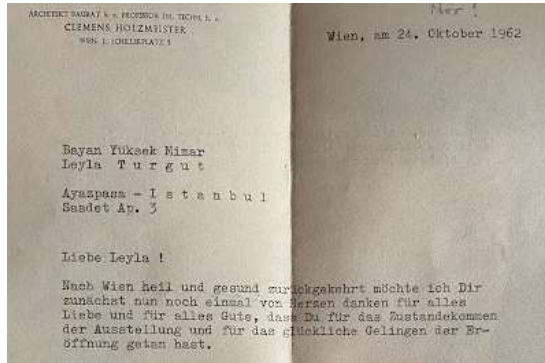

1944 yılında ise Moda Caddesi Ağabey Sokak No. 23'de oturmaktadır⁸⁴. Leyla Asım Turgut 1952 yılında İstanbul Belediyesi ile bir yıl süreyle Yüksek Mimar olarak çalışacağına dair yaptığı antlaşmada evinin adresini Beyoğlu, Ayazpaşa, Gümüşsuyu Caddesi, Saadet Apartmanı, Numara 37, Daire 3 olarak belirtmiştir. Artık İstanbul'un Avrupa yakasında ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne çok yakın bir mesafede ikamet etmektedir.

⁸⁴ Anonim, *Arkitekt*, 1944 (3), s.60.

Fotoğraf 34: Mustafa Asım, Letta, Demir ve Leyla Turgut⁸⁵

1962 yılında hocası Clemens Holzmeister'dan Viyana'dan gelen bir mektupta da ev adresi gene Ayazpaşa Saadet Apartmanıdır.

Şekil 4: Clemens Holzmeister'in Mektubu⁸⁶

Hiç evlenmemiş olan ve abisi Demir Turgut ile aynı evi paylaşan Leyla Asım Turgut vefat ettiği yıl olan 1988 yılına kadar İstanbul Ayazpaşa'da ikamet etmiştir.

⁸⁵ MSGSÜRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

⁸⁶ İKÇV Leyla Asım Turgut Terekesi Belge Arşivi.

Fotoğraf 35: Demir ve Leyla Asım Turgut⁸⁷

Sonuç

1911 yılında İstanbul'da pek çok kişiye olmayacak nasip olmayacak saray yavrusu bir konakta Ayaspaşa Hariciye Nezareti Konağında dünyaya gelen Leyla Asım Turgut, kaderin ne garip cilvesidir ki, doğduğu semt Ayazpaşa'da, hayata gözlerini kapamıştır.

1940'lı yılların Türkiye'sinde eril tahakkümün baskın olduğu bir mesleği yani mimarlığı seçen sonrasında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin erkek egemen Mimarlık Şubesi'nin ilk kadın eğitimcisi olması hasebiyle Leyla Asım Turgut, güçlü bir karakter, yalnız yaşamayı seçmiş bir kadın olarak hayata karşı dik duruş sergileyen bir Cumhuriyet kadını figürüdür. Mimar kimliğinin yanı sıra uluslararası sporcu olması da karakterinin inşasında önemli bir merhale olmuştur.

Leyla Asım Turgut 1938-1962 yılları arasında çok yoğun olmasa da belli başlı projelerle meslek hayatını sürdürmüştür. Ancak 1962 yılından sonra İETT Mensupları Yapı Kooperatifi Evleri'ni tamamladıktan sonra, mimarlık dünyasının adeta kayıp prensesi olmuştur. 1960'lı yıllarda olan bu kayboluşta, eril mimarlık dünyasının kadın mimarları sahadan uzak

⁸⁷ MSGSÜİRHMA Leyla Asım Turgut Terekesi Fotoğraf Arşivi.

tutma gayretinin etkin olduğu kanaatindeyiz. Sanat ve mimarlıkta kocalarının ve babalarının desteği ile varlık gösteren kadın örneği Rönesanstan beri ne yazık ki mevcuttur. Leyla Asım Turgut'un belki de hayattaki yalnız durumu yukarıda yazılanları tanımlamaktadır. Ayrıca elimizde onun insanüstü gayretiyle günümüze ulaşmış onlarca belge ve fotoğraf olmasına rağmen hala yaşamına dair bazı noktalar karanlıkta kalmıştır. Temennimiz, bundan sonra yapılacak çalışmaların kadın modernleşmesi ve özgürleşmesi için ikonik bir figür olan Leyla Asım Turgut'un üzerindeki bu karanlığı aydınlığa çevirmesidir.

Leyla Asım Turgut, ailesinden kalan fotoğraflar ile belgeleri, toprak altı koleksiyonunu, özel eşyalarını ve gene ailesinden kendine intikal eden sanat koleksiyonu olmak üzere terekesini, vasiyetnamesi ile öldükten sonra olması kaydıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi, Deniz Müzesi, Arkeoloji Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi'ne bağışlamıştır. Ancak bugüne kadar terekesinin bir kısmını İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı'na bağışladığı bilinmemektedir. Bu makalenin alana katkısı, İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivi Leyla Turgut Terekesinde halen gün yüzüne çıkmamış fotoğraf ve belgeleri metne dahil etmesi ve İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı'ndaki Leyla Turgut Terekesinin ilk defa bu yayınlarda akademi dünyasına kazandırılmasından gelmektedir. Ayrıca Leyla Asım Turgut'un yukarıda adı geçen tüm kurumlara bağışladığı terekesini, araştırmacılar tarafından kadın odaklı bir tasnif olarak detaylı olarak çalışılması Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde kadına dair çalışılacak pek çok soruya ışık tutacağı aşikardır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivi Leyla Turgut Terekesi.

İstanbul Kitaplığı Çelik Gülersoy Vakfı Leyla Turgut Terekesi.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, İ.TAL., Dosya No: 348 Gömlek No: 1322, Tarih: 16/C /1325 (Hicrî) (Miladi 27 Temmuz 1907).

BOA, İ.TAL., 3578/ 26308, Tarih: 01/C /1327 (Hicrî) (20 Haziran 1909).

Tarihçi Necdet İşli Arşivi.

Öğr. Gör. Selçuk Özkan Arşivi.

Salt Research TMGCH0016.

Kitap ve Makaleler

Allaback, Sandra, *First American Women Architects*, Illionis 2008.

Alparslan, Serkut, *Meşrutiyet Dönemi Hariciye Nazırlarından Asım Bey'in (Mustafa Asım Turgut) Osmanlı/Türk Diplomasindeki Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018.

Anonim, "Ayaspaşa" Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, s.465.

Anonim, *Arkitekt*, 1944 (3), s.60.

Anonim, *Arkitekt*, 1946 (11), s.256-265.

Anonim, *Arkitekt*, 1946 (3-4), s.93.

Anonim, *Arkitekt*, 1946 (5-6), s.104-109.

Anonim, "Haberler ve Olaylar", *Arkitekt*, 1972 (347), s. 98.

Anonim, "Kaybettiklerimiz" *Arkitekt*, 1975 (360), s.187.

Atlı, Tanla Altun, *Kadıköy Moda Semtinin Tarihi ve Kentsel Olarak Tanımlanması ve Korunması İçin Öneriler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Broek, Jo van den, *Habitation 3 U.I.A.: Programme, Design and Production*, Elsevier Publishing Company, New York, 1964.

Çorakbaş Figen Kıvılcım&Yeşiltepe, Ayşe Deniz. "Köy Enstitüleri Yerleşkelerinde Eğitim Sistemi Değişikliklerinin Mekânsal Yansımaları: Erzurum Pulur Köy Enstitüsü Projesi", MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi 2014 s. 149-165.

Dostoğlu, Neslihan, *Leman Cevat Tomsu, Türk Mimarlığında Bir Öncü, 1913-1988*, Ankara 2013.

Gravett, Crishtopher, *Castle London*, Dorling Kindersley 2008.

Gwendolyn, Wright, "On The Fringe Of the Profession: Women in American Architecture" (Ed. by Sprio Kostof), *The Architect: Chapters in the History of the Profession*, California 2000, pp. 280- 308.

Hızlı, Neslinur& Aysel, Nezih R. "Ernst Egli'nin Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Eğitimi Reformu Çalışmaları", *Ernst A. Egli Türkiye'ye Katkıları* (Ed. Ali Cengizkan, Selda Bancı, N. Müge Cengizkan), Ankara 2017, s.75-84.

İğüs, Esmâ& Koç Pınar Bolel, "Arşiv, Kadın, Kimlik: MSGSÜ Resim Heykel Müzesi Arşivi'nden Leyla Asım Turgut Terekesi", *Kadın Eserleri ve Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi 20. Kuruluş Yılı Sempozyumu, Osmanlı'dan Günümüze Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu*, İstanbul 2009, s.145-151.

İğüs, Esmâ & Koç Pınar Bolel, "MSGSÜ İstanbul Resim Heykel Müzesi Arşivi Leyla Asım Turgut Fotoğraflarıyla Terekesi Hariciye Nezareti (Tevfik Paşa) Konağı", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011 (3), s. 65-76.

İşbil, Tülay, "Toplumda Kadın: İlk Kadın Mimarlarımızdan Leyla A. Turgut". *Pirelli Aylık Mecmua*, İstanbul, S: 72 (Eylül 1970), s. 20.

Kuneralp, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkan ve Ricali (1839-1922), Prosopografik Rehber*, İstanbul 1999.

Lucas, Krosovec Lucia, "Modern Women in (Modern) Architecture: Some Cases", *MoMoWo: Women Designers, Craftswomen, Architects and Engineers between 1918 and 1945*, (Ed. Marjan Groot, Helena Seražin, Catherina Franchini and Emilia Garda), Ljubljana 2017, pp. 215- 229.

Ortaylı, İlber. *Gümüşsuyu'ndan Taksim'e Son Asır Tarihinin Panoraması, İstanbul'dan Sayfalar*, İstanbul 1986.

Özgüven, Yekta, *Türkiye'de Kadın Mimar Kariyerinin Başlangıcı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

Pakalın, Mehmed Ziya, *Sicill-i Osmanî Zeyli, Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, (Yay. Haz. Gülbadi Alan), Ankara 2008,

Sey, Yıldız, *Yeni Vatandaşların Barındırılması: Konut politikaları ve Toplu Konut, Modern Türk Mimarlığı 1900-1980*, Ankara 2007, ss.159-181.

Sezgin, Elif Mina, *Türkiye Mimarlık Ortamında Kadın Mimarların Yarışmalar Üzerinden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022.

Turan, Ayça, *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirmede Akpınar Köy Enstitüsünün Yeri ve Önemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2009, s.139.

İnternet Kaynakları

Christian Nikalaus Opitz, "Leyla Asım Turgut (1911-1988)" *Denkmaler&Denkwürdikeiten Blog zu Kunst Kultur&Architekturgeschichte* <https://denkwuerdigkeiten.com/2020/08/15/leyla-turgut-1911-1988-athletin-und-architektin/#fn-9>, erişim tarihi, 20.07.2023.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/> erişim tarihi 22.07.2023.

www.geschichtewiki.wien.gv.at/Franz_Mracek, erişim tarihi, 28.07.2023

https://anno.onb.ac.at/pdfs/ONB_wsb_19120323.pdf erişim tarihi, 28.07.2023

<https://anno.onb.ac.at/> erişim tarihi 31.07.2023

<http://mb.muhammed.co.uk/antipanin-kosku/>, erişim tarihi, 27.07.2023.

<http://www.koyenstitulerivakfi.org.tr/> erişim tarihi 28.07.2023.

<https://www.bafra55.net/1943-ladik-depremi-ve-samsun> erişim tarihi 20.07.2023.

Extended Abstract

Leyla Asim Turgut was one of the first female architects in Republican Turkey. Her father was Mustafa Asim Turgut, the Ottoman Foreign Minister. His father's family belonged to the Ottoman *ilmiye* class. In an interview with *Pirelli Magazine* in 1970, Leyla Asim Turgut stated that her father's family was descended from the Ottoman sailor Turgut Reis. Because of this connection, the family must have adopted the surname Turgut in the 1934 law on surnames.

Leyla Asim Turgut's mother was Austrian. Leyla's father is Prof. Dr. Franz Mraček, of Czech origin. Prof. Dr. Franz Mraček was a scientist who was an authority on skin diseases and syphilis in the 19th century. Professor Franz Mraček and Sophie Mraček had three daughters, Otto, Letta and Olga.

Foreign Minister Mustafa Asim Turgut and Letta Mraček were married in Vienna on July 20, 1908. Their first child Demir, was born in Stockholm in 1909. Leyla was born on November 23, 1911 in the Mansion of the Ministry of Foreign Affairs in Istanbul. Leyla's birthplace and date of birth have been determined from the notes written on the back of the photographs in the Leyla Turgut Heritage of Mimar Sinan Fine Arts University Istanbul Painting and Sculpture Museum Archive.

The family lived in the mansion between November 1911 and March 1912. The mansion burned down in March 1912. The family then moved to Pangiri(s) House, located next to the burned mansion. They lived in the house until October 1912. Mustafa Asim Turgut resigned in July 1912 and became unemployed. A year and a half later he was appointed ambassador to Tehran. He was arrested by the Russians in February 1916 and released in March 1916. During these difficult times, the family moved to Vienna. Mustafa Asim Turgut, who had been recalled to Istanbul by the Ottoman government, was dismissed from the civil service on 20 April 1920 for refusing to obey this order in time of war. Between 1916 and 1931 the family were residents of Franzensring, Vienna.

When the family returned to Istanbul in 1931, they lived in the Antippa Mansion in Moda, the most beautiful bay in Istanbul. Meanwhile, Leyla returned to the university education she had left unfinished in Vienna, first enrolling in the Decorative Arts Department of the State Academy of Fine Arts. She then transferred to the architecture department of the same school. In 1939 she graduated from the Academy as a master architect. Her diploma number was 567.

Leyla Asim Turgut was the fourth female architect to graduate from the Academy, after Leman Tomsu, Münevver Belen and Şeküre Niltuna. Three years after graduating, in 1942, she was appointed to the teaching staff of the Architecture Department of the Academy as an assistant to Prof. Dr. Robert Vorhoelzer and as a German translator. Leyla Asim Turgut was the first woman to join the teaching staff in the then male-dominated academic world. However, this position was short-lived.

In an interview she gave to Pirelli Magazine in 1970, Leyla Asim Turgut explained the reason for completing her architectural education in Istanbul, which she had left unfinished in Vienna. According to her, it was her belief in the modernization of the Republic and the fact that all social changes were rising on the shoulders of women that led her to study architecture again.

Leyla Asim Turgut's first project as an architect was the Surgical and Neurosurgical Polyclinic of Cerrahpaşa Medical Faculty, which she completed in 1940. Leyla Asim Turgut, who realized the importance of education for the modernization of the Republic, participated in the national competition for the Akpınar Village Institute, which was to be opened in Samsun Ladik in 1940, when she had been an architect for only one year. Her project won the first prize and was realized. The school was completed and opened on June 11, 1940.

Competitions played an important role in the professional life of Leyla Asim Turgut. In 1944, together with Asim Mutlu, he won an honorable mention in the competition for the Çanakkale Victory and Unknown Soldier Monument. Two years later, she participated in the project competition for the open-air theater to be built by the Istanbul Metropolitan Municipality in Harbiye Park No. 2, but her project was not realized as it was awarded the second prize. Leyla last participated in two design competitions in 1946. The first was the competition of the Physics and Chemistry Faculties of Ankara Technical University. Her project received an honorable mention in this competition. The second competition was the Cinema-Hotel Competition held in Ankara. He participated in this competition together with Suat Erdeniz and their project was not implemented as it came second.

Two different sources mention Leyla Asim Turgut as the architect of the Koşuyolu Emlak Bankası houses that were completed in 1951-1954. According to these sources, the architects of these houses were Sait Özden and Leyla Turgut.

Leyla Asim Turgut's most prestigious project in his professional life is the IETT Members Building Cooperative Houses in Şişli Kaptanpaşa Neighborhood,

which he designed with master architect Berkok İlkünsal in 1957. The mass housing project consisting of multi-storey blocks was completed in 1962.

Sport is central to the life of Leyla Asim Turgut's family. Mustafa Asim Turgut, who is interested in hunting as a sport, is also passionate about water sports. His wife, Letta Asim, is also a water sports enthusiast like her husband. The couple has instilled these traits in their children. Demir has made sailing and Leyla has made winter sports and swimming a way of life. In addition to their successful professional lives, both children are licensed athletes and have shaped their lives through sports.

Leyla Asim Turgut was an active swimmer during her Vienna years. In a news article published in Wiener Bilder on August 25, 1929, it is written that a Turkish girl named Leyla Assim Tourgoud crossed the 18-kilometer Lake Wörthersee in nine hours, one minute and thirty seconds, and that this achievement was very valuable because she did not have a special coach to train her. In the photograph used in the news article, Letta Asim selflessly rubs the feet of her daughter, who is still a young girl. This photograph is preserved in the MSGSÜİRHMA Leyla Asim Turgut Terekesi Photograph Archive.

Upon her return to Turkey, Leyla Asim Turgut, along with Cavidan Erbelger, became the first female swimmer to represent Turkey in international competitions in Russia in 1934. She never lost touch with swimming and continued her sports life as a licensed swimmer at Istanbul Water Sports and Moda Sea Club and Fenerbahçe. Her older brother Demir Turgut participated in the 1936 Berlin Olympics as a sailor and Leyla was part of the team that went to Germany with her brother.

Leyla Asim Turgut comes from a family belonging to the Ottoman and Austrian intelligentsia. Her family was very interested in fine arts as well as sports. A close friend of the family was Mihri Müşfik Hanım, one of the first female painters of the Ottoman Empire. Mihri Müşfik Hanım painted portraits of family members and Leyla. These paintings are now in the collection of Mimar Sinan Fine Arts University Istanbul Museum of Painting and Sculpture. The paintings were transferred from Leyla Turgut's estate to the museum's collection.

Leyla Asim Turgut has always been involved in art. In 1972, when the Istanbul Art Festival was organized for the first time, which still occupies an important place on the art map of Istanbul, she participated in the organizing committee of the festival as general manager and deputy director of art affairs. Leyla Asim Turgut, who was the first and the best collector in her life, was interested in archaeology together with her brother Demir Turgut and collected subsoil materials as a registered collector at the museum. With the

easy access to information provided by her intellectual background and good knowledge of foreign languages, she wrote a book on Anatolian archaeology, which was her hobby. The title of the book written in German is Ruinenstädte Rund Um Kusadasi. In addition, his lectures on archaeology, which he gave to the Turkish Touring Automobile Association through his close friend Çelik Gülersoy, were always well received. Leyla Asım Turgut, who was active in Istanbul's cultural scene in the 1970s with her elegance, lifestyle, architectural identity, writings, conferences and art festival organizations, is also an iconic figure of Istanbul's social life.

After her death, Leyla Asım Turgut donated her estate, including her family's photographs and documents, her underground collection, her personal belongings and her art collection, which was also inherited from her family, to the Mimar Sinan Fine Arts University Istanbul Museum of Painting and Sculpture, the Maritime Museum, the Archaeology Museum and the Museum of Turkish Islamic Art. The fact that he donated part of his estate to the Istanbul Library Çelik Gülersoy Foundation was not known until today. The contribution of this article to the field comes from the inclusion of photographs and documents that have not seen the light of day until today in the Leyla Turgut Terekesi of Istanbul Mimar Sinan Fine Arts University Istanbul Painting and Sculpture Museum Archive Leyla Turgut Terekesi and the first publication of the Leyla Turgut Terekesi in the Istanbul Library Çelik Gülersoy Foundation to the world of academia.

Leyla Asım Turgut passed away in 1988 in Ayazpaşa, the neighborhood where she was born.